

Közzététel: 2020. április 9.

A tanulmány címe:

Alan Krueger munkássága I. – Krueger természetes kísérletei

Szerző:

BERDE ÉVA, a Budapesti Corvinus Egyetem egyetemi tanára

E-mail: eva.berde@uni-corvinus.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2020.4.hu0283>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) *Statisztikai Szemle* c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle* c. folyóirat 98. évfolyam 4. számában megjelent, **Berde Éva** által írt, **'Alan Krueger munkássága I. – Krueger természetes kísérletei'** című tanulmány (link csatolása)”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Berde Éva

Alan Krueger munkássága I. – Krueger természetes kísérletei

Alan Krueger and his oeuvre I. – Krueger's natural experiments

BERDE ÉVA, a Budapesti Corvinus Egyetem egyetemi tanára
E-mail: eva.berde@uni-corvinus.hu

Alan Bennett Krueger, az elmúlt harminc év egyik legjelentősebb „munkagazdásza”, 2019. március 16-án, 58 évesen hunyt el. Fiatalkori kutatásainak egyik első témája, a minimálbér foglalkoztatási hatásainak elemzése, két olyan sikeres cikkben jelent meg, amelyek önmagukban megalapozták hírnevét. Krueger azonban számos további kutatást is végzett, és ezek eredményeit kimagasló színvonalon publikálta. A neves közgazdász tudományos munkásságát kétrészes tanulmányában mutatja be a szerző. Az első részben Krueger minimálbérrel foglalkozó írásait, valamint néhány „hagyományos”, nem „hakni gazdasággal” (gig economy) foglalkozó cikkét ismerteti, a teljesség igénye nélkül. Krueger publikációinak egymásutánja akár munkagazdaságtani esettanulmány-sorozatként is szolgálhat, hiszen nem volt egyetlen olyan munkaerőpiaci történet sem, melynek hatásait ne elemezte volna. Módszere mindenkor az adatgyűjtés, az adatok ökonometriai elemzése, majd az eredmények értelmezése volt. A második részben az olvasó Krueger munkássága nyomán ismerheti meg a hakni gazdaság jellemzőit, melyek szerves folytatásai a korábbi, hagyományos gazdasággal (minimálbér, szakszervezetek, szakmai szervezetek stb.) foglalkozó cikkeinek.

TÁRGYSZÓ: minimálbér, munkaerőpiaci-felmérés, ökonometriai alapú gazdasági elemzés

Alan Bennett Krueger, one of the most prominent labour economists of the last thirty years passed away on 16 March 2019 at the age of 58. Professor Krueger won fame at the beginning of his career with his research into minimum wage and the effect it had on labour. He did a great deal of further research and published a large number of excellent papers.

The author presents the scientific work of the renowned economist in a two-part study. In the first part, his most important studies are introduced, except for those that deal with the gig economy. The series of his articles could serve as a collection of case studies in labour economics, as there were no important events or trends in US labour market during his life whose effects had

not been analysed. His method always included collection and econometric analysis of data, then evaluation and explanation of results. In the second part of the paper, the reader will learn about the characteristics of the so-called gig economy, which was his main area of research in his last 5-6 years.

KEYWORD: minimum wage, labor market survey, econometric analysis

A közgazdaságtanban a mesterséges kísérletezés lehetősége nagyon ritkán, általában csak bizonyos játékelméleti példákra vonatkozóan adatik meg. A természetes kísérletről – amikor a valóság idéz elő bizonyos ceteris paribus változásokat – viszonylag kevés szakirodalom ismert. Rendkívülinek tekinthető az az eset, amikor 1992-ben New Jersey államban felemelték a minimálbért, a szomszédos Pennsylvániában pedig nem. E két esemény hatását különböző ökonometriai és matematikai-statisztikai módszerekkel hasonlította össze a neves „munkagazdász”, *Alan Bennett Krueger*, aki – a minimálbérrel foglalkozó cikkeihez hasonlóan – valamennyi munkájában felmérésekre támaszkodott, és az adatokban rejlő összefüggéseket kereste. Ezzel azt a pályakezdekéskor kibontakozó közgazdasági irányzatot erősítette, amely szerint a munkagazdászoknak a tények elemzése révén és nem csak közgazdasági elméletekre támaszkodva kell következtetéseiket levonniuk. „Alan Krueger a gazdaságpolitikát nem elvont elméletnek tekintette, hanem módszernek arra, hogyan lehet javítani az emberek életén. Hitt abban, hogy a tények, az észszerűség és a bizonyítékok felelősebbé tehetik a kormányzást.”¹

Szinte lehetetlen teljes képet adni Krueger munkásságáról, itt csak felhívjuk az olvasók figyelmét arra a széles kutatási palettára, amellyel foglalkozott. Kétrészes tanulmányunkban igyekszünk részletesen bemutatni az általa vizsgált témákat. Krueger szerencsésnek mondható, mert szinte egész munkásságát a Princeton Egyetemen végezte, ahol lehetősége nyílt különböző felmérések elvégzésére, illetve adatbázisokba való betekintésre. Ő volt az alapító elnöke a Princeton Egyetem Felmérési Kutatóközpontjának (Princeton University Survey Research Center). Pályája során egy-egy megbízást is elvállalt *Bill Clinton* és *Barack Obama* kormányában (ez utóbbiban kétszer is, és igen magas szintű vezetői-elemzői pozícióban), de mindannyiszor visszatért Princetonba, ahol tovább folytatta a tények ökonometriai alapú vizsgálatát. Foglalkozott a munkaügyi kapcsolatok és a termelés minőségének összefüggéseivel, a munkáltatók által a munkavállalók számára kötelezően megköthető

¹ Ezt a *Barack Obama* nekrológiában szereplő mondatot az *Infostart/MTI* [2019] magyar fordításából idéztük.

biztosítások foglalkoztatottságra gyakorolt hatásával, az oktatás és a társadalmi egyenlőtlenségek közötti kapcsolattal, a szakmák hatósági engedélyezési kötelezettségének következményeivel, a terrorizmus gazdasági okaival, a társadalmi egyenlőtlenségekkel, a gazdasági növekedés környezeti hatásaival, valamint a fiatal generáció kábítószer tartalmú gyógyszerfogyasztásával, mely erősen rányomta bélyegét a kérdéses korosztály munkaerőpiaci részvételére. Részt vett számos tudományos bizottságban, hosszú ideig szerkesztette az *Economic Perspectives* folyóiratot, és tagja volt több más jelentős folyóirat szerkesztőbizottságának. Sokáig kutatóként tevékenykedett az NBER (National Bureau of Economic Research – az Egyesült Államok Nemzeti Gazdaságkutató Irodája) intézményében, dolgozott az Uber tanácsadójaként, és sok éven keresztül írt a *New York Times* közgazdasági rovatába és Economix blogjába.

Életének utolsó 5-6 évében azonban egyértelműen az ún. hakni gazdaság (gig economy) állt kutatásainak középpontjában. A hakni gazdaságban olyan alkalmi munkások dolgoznak, akiket elektronikus platformok kötnek össze a munkák megrendelőivel, és akiknek egy-egy munka befejezése után újabb lehetőséget kell keresniük. A kifejezés a zenészek és színészek alkalmi munkájából, a haknizásból ered. Ezt a szót szélesebb értelemben használva vette át a közgazdaságtan a hakni gazdaság kifejezést, melyet sokan – többek között mi is – kizárólag az elektronikus platformok segítségével szerzett munkalehetőségekre alkalmaznak. Mások minden olyan esetben hakni gazdaságról írnak, amikor valaki alkalmi munkavállalásból fedezi megélhetését. Ezt a kérdéskört cikkünk második részében fejtjük ki részletesebben.

Krueger [2019] röviden Rockonomics-nak nevezett utolsó könyvében azt írja, hogy a „hakni gazdaság a zenében kezdődött”. Onnan származik az a viselkedésmód, amely szerint a munkavállalónak gyors felfogásúnak és fürgének kell lennie ahhoz, hogy munkához jusson, és egyszerre több mindenre kell vállalkoznia. Hiába dolgozik valaki valahol ma, nem várhatja, hogy holnap is munkát biztosítsanak a számára. A művészeknek meg kell tanulniuk, hogyan értékesítsék saját tudásukat.

Cikkünk jelenlegi részében Krueger hagyományos (azaz nem hakni) gazdasággal foglalkozó tanulmányait mutatjuk be témánkénti csoportosításban, valamint azt, hogy kutatói élethivatásához méltó mentalitással hogyan alapította meg a Princeton Egyetem Felmérési Kutatóközpontját, amely mintegy hagyatékaként halála óta is sok kollégájának és még több hallgatónak biztosít lehetőséget arra, hogy az ő nyomdokában járva kérdőíves adatokat gyűjtsön és elemezzen. A második részben pedig a hakni gazdasággal kapcsolatos írásait ismertetjük. Mindkét részben szinte kizárólag olyan munkákat idézünk, amelyeknek Krueger volt a szerzője vagy a társszerzője, illetve egy-egy – de viszonylag kevés – olyan cikket is megemlítünk, melyet valami-

lyen szempontból Krueger fontosnak tartott. Ezenkívül tanulmányunk második részében egy Kruegert bíráló írást is felidézünk.

1. Krueger fontosabb kutatási területei

Krueger élete során talán nem is volt olyan munkaügyet és piacszerkezetet érintő történés az amerikai gazdaságban, amelyet ne elemzett volna. A következőkben cikkei közül az általunk legfontosabbaknak tartott hagyományos gazdasággal foglalkozó írásait mutatjuk be téma szerinti csoportosításban. Az általa vizsgált témák a munkagazdaságtan, illetve a piacszerkezet szinte összes fontos kérdéskörét felölelik.

1.1. Minimálbér

Katz és Krueger [1992] az ifjúsági minimálbér felemelésének hatását (erről alkotak törvényt először), *Card és Krueger* [1994] pedig az általános minimálbér megemelésének (ez volt a törvényhozás második lépése) hatását vizsgálták úgy, hogy összehasonlították a két szomszédos állam, New Jersey – ahol 1992-ben felemelték a minimálbért – és Pennsylvania – ahol 1992-ben nem emelték fel a minimálbért – gyorséttermek munkaező-felvételeit.

Katz és Krueger [1992] írása tulajdonképpen a Krueger számára igazi hírnevet hozó *Card–Krueger*- [1994] cikk előtanulmányának is tekinthető. Az 1992-es vizsgálat kapcsán Krueger azt is tapasztalta, hogy a gyorséttermek menedzserei szívesen válaszolnak a telefonon feltett kérdésekre, amit aztán Card kollégájával is hasznosított. A Katz-cal közösen írt tanulmányban még csak a megemelt ifjúsági minimálbér hatásait vizsgálták, és azt találták, hogy azokban a New Jersey állambeli gyorséttermekben (lásd a bevezetőben leírtakat), ahol a törvény hatására kénytelenek voltak megemelni a korábban rendkívül alacsony ifjúsági minimálbért, nemhogy csökkent, hanem általában növekedett az alkalmazottak száma. Emellett a várakozásokkal ellentétesen az ételek ára sem növekedett jobban a kötelező emelést végrehajtó éttermekben. A szerzők az eredményeket párhuzamba állították a monopszónium esetén ismert modellel – bár természetesen a gyorséttermek kapcsán nem beszélhetünk monopszóniumról –, ahol a minimálbér kismértékű emelése a foglalkoztatottság növelését eredményezi.

A második világháború után, mint ahogy például *Stigler* [1946] is írta, a közgazdászok egyértelműen úgy vélték, hogy a minimálbér emelése csökkentőleg hat a

foglalkoztatásra. Bár már korábban is jelentek meg olyan tanulmányok – például *Lester* [1960] –, melyek valamelyest megkérdőjelezték ezt az összefüggést, az 1992-es minimálbér emelése New Jersey-ben és a minimálbér emelésének elmaradása a szomszédos Pennsylvániában természetes kísérletet valósított meg a minimálbér emeléséhez kapcsolódó állítások igazolására vagy elvetésére. *Card* és *Krueger* [1994] Krueger korábbi tapasztalatait felhasználva szintén a gyorséttermi ágazatot választották, hogy megvizsgálják a természetes kísérlet eredményeit. A gyorséttermek ugyanis viszonylag homogének, nagyjából hasonló kínálattal rendelkeznek, nem szokás borraivalót adni az alkalmazottaknak, és mint ahogy a *Katz-Krueger*- [1992] tanulmány bemutatásakor már írtuk, a gyorséttermek (McDonald's, Burger King, KFC, Wendy's és Roy Rogers) menedzserei nem zárkóztak el a telefonos kérdések megválaszolásától.

Card és *Krueger* összesen 410 éttermet kerestek meg a két államban. A kérdéseket két hullámban tették fel a gyorséttermek menedzsereinek. Az első hullám a minimálbér 18 százalékos emelése előtt valamivel több mint egy hónappal zajlott le. A második hullám pedig a minimálbér emelése után 7-8 hónappal történt. Az első hullámban válaszolók majdnem 100 százaléka hajlandó volt részt venni a második hullám felmérésében is, és sikerült azt is pontosan felderíteni, hogy a második alkalomra mely éttermek zártak be. A kérdések a bérekre, a foglalkoztatottak létszámára, az árakra és más, az üzletet jellemző tulajdonságokra vonatkoztak.

A gyorséttermek három csoportját definiálták: gyorséttermek Pennsylvániában; olyan gyorséttermek New Jersey-ben, melyekben a korábbi bérek elmaradtak az új minimálbértől; illetve olyan gyorséttermek New Jersey-ben, melyekben a javadalmasítás korábban is meghaladta a bérek új minimális értékét. New Jersey-ben a 18 százalékos minimálbér-emelés hatására átlagosan 10 százalékkal emelkedtek a bérek, mert béremelés csak a korábban alacsony bérű éttermekben történt. Pennsylvániában nem tapasztaltak béremelést. New Jersey-ben a foglalkoztatottak teljes idejű létszámra átszámított átlagos nagysága növekedett a béremelés ellenére, míg Pennsylvániában nem változott. Megvizsgálták még, hogy miként változtak az ételárak a minimálbér hatására, és azt tapasztalták, hogy bár New Jersey-ben azokban az üzletekben, ahol nőtt az átlagbér, ott valamelyest jobban növekedtek az árak, mint azokban, ahol nem történt béremelés, de ez az enyhe árnövekedés nem bizonyult szignifikánsnak.

Új gyorséttermi üzletek nyitását nem tudták vizsgálni a minimálbér függvényében, de valószínűnek tartották, hogy nem volt jelentős hatása a minimálbér emelésének a gyorséttermek nyitására. Összességében a szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a minimálbér emelése nem a tankönyveknek megfelelő hatást váltotta ki, mert nem csökkentette, hanem még enyhén növelte is az átlagos foglalkoztatotti létszámot.

Card és *Krueger* [1994] publikálása után sokan és többféle szempontból is támadták ezeket a következtetéseket. A *Krueger*ék véleményét megtámadó két, való-

színüleg lehiresebb írás: *Berman* [1996], valamint *Neumark–Wascher* [2000], amit Card és Krueger se hagytak válasz nélkül. A következőkben röviden ismertetjük válaszként megírt cikküket.

Card és *Krueger* [2000] alaposan megvizsgálták a *Berman* [1996], valamint *Neumark* és *Wascher* [2000] által használt adatbázist, illetve saját 1994-es telefonos felmérésük adataival végzett elemzésüket megismételték a BLS (Bureau of Labor Statistics – az Egyesült Államok Munkaügyi Statisztikai Hivatala) nyilvános adatain, valamint a BLS-hez beérkező adózáshoz kapcsolódó adatbázison. Arra a következtésre jutottak, hogy New Jersey és Pennsylvania gyorséttermeiben az 1994-ben írt tanulmányuk időszakára vonatkozóan összehasonlítva a foglalkoztatást, *Berman*, valamint *Neumark* és *Wascher* állításai megkérdőjelezhetők, ami arra utal, hogy a két tanulmányban nem használtak kellően reprezentatív adatbázist. A *Krueger*ék eredeti mintájával konzisztens BLS gyorséttermi adathalmaza azt jelzi, hogy New Jersey-ben valamivel gyorsabb volt a foglalkoztatás növekedése, mint a határos pennsylvaniai területeken. A legtöbb specifikációban azonban a különbség kicsi, és statisztikailag nem szignifikáns.

Card és *Krueger* [2000] a BLS-statisztikák alapján azt is megvizsgálták, hogy mi volt a következménye az 1996-os általános szövetségi minimálbér-emelésnek, illetve hosszú távon milyen hatása volt a New Jersey-i minimálbér-emelésnek. Az 1996-os szövetségi minimálbéremelés Pennsylvániában sok étteremben tényleges bérnövekedést idézett elő, de New Jersey-ben nem, mert itt már korábban felemelték a minimálbért. Ennek az új intézkedésnek volt egy kis „kontra” hatása, mert a béremelés után Pennsylvániában emelkedett meg valamelyest a foglalkoztatás, de ez sem tekinthető szignifikánsnak. Hosszú távon azonban teljesen érzékelhetetlenné vált a hatás.

Card és *Krueger* [2000] azt írták, hogy ők már korábban is jelezték: a minimálbér emelése egyaránt eredményezheti a foglalkoztatás növekedését vagy csökkenését is. New Jersey-ben azonban az 1992-es minimálbér-emelés, ha csak kis szignifikanciával és rövid távon, de mégis a foglalkoztatás növekedését idézték elő. Állításaik azonban sokkal kevésbé határozottak, mint amelyeket az eredeti cikkükben írtak.

1.2. Munkaerőpiac

Krueger és *Mas* [2004] tanulmányukban a munkaügyi kapcsolatok hatását elemezték a Bridgestone/Firestone’s Decatur autógumigyártó-üzem – mely a Ford autók részére készített gumiabroncsokat – Illinois állambeli telephelyén az 1990-es évek közepén. Az üzemben a szakszervezet és a menedzsment nem tudott megállapodni bizonyos munkaügyi kérdésekről, és egy viszonylag hosszadalmas sztrájk vette kezdetét. A sztrájk idején külső munkásokat alkalmaztak a saját dolgozóik helyettesítésére, illetve időről időre sokan visszatértek a munkagépek mellé. Mindeközben feltű-

nően sok balesetet okoztak az autógumik, a legfőbb probléma a gumi leválása volt a kerék vázáról. Krueger és Mas számításai szerint az autógumikkal kapcsolatos fokozódó problémák 40 plusz halálos áldozatot eredményeztek az átlagosan megszokott mortalitási számokhoz képest. Továbbá, ha 2000 augusztusában nem hívtak volna vissza bizonyos meghatározott keréktípusokat, akkor az áldozatok száma még tovább növekedett volna.

Krueger és Mas ökonometriai elemzéseik alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a munkaügyi viták és a pótmunkások nagy száma egyértelműen hozzájárult a kerékminőség romlásához. Szakirodalmi háttérrel is alátámasztották, hogy a munkások és alkalmazóik egymás iránti kölcsönös tisztelete és megfelelő bánásmódja javíthatja a végtermék minőségét. Krueger sokoldalúságát jellemzi, hogy a hivatkozott irodalmak között két játékelméleti jellegű cikk is szerepelt: *Rabin* [1993], valamint *Fehr–Gächter* [2000].

A gumik 2000. augusztusi visszahívásának következményeként a Bridgestone/Firestone vállalat részvénypiaci értéke – mint ahogy Krueger és Mas írják – 16,7 milliárd dollárról 7,5 milliárd dollárra csökkent. Mindeközben a Bridgestone egyik vizsgálatának jegyzőkönyve azt rögzítette, hogy „bár kellemes, ha jó a kapcsolat a szakszervezettel, de ez most már nem érdeke a vállalatnak”. Krueger és Mas szerint azonban a sok munkaügyi vita hozzájárult, hogy a vállalat kerekeinek minősége az 1990-es években romlott, és végül 2001-ben be is zárták a vállalat Decaturban levő üzemegységét. A vezetőséget leváltották, és a vállalat többé nem használta a Firestone márkanevet. Krueger és Mas azt írják, hogy a munkaügyi viták negatív hatása sokkal inkább meggyőző, mint bármely más alternatív feltételezésé, mellyel a gumik minőségének romlása magyarázható. Az például, hogy az értékesítés földrajzi megoszlása nagyban módosult a kérdéses időszakban, sokkal kevésbé meggyőző érv, bár semmiképpen nem lehet kizárni, hogy valami egyéb, a szerzők által feltáratlan indok is meghúzódnak a háttérben. Irodalmi hivatkozásaik is alátámasztják, hogy legalábbis rövid távon a jó munkaügyi kapcsolatok pozitívan befolyásolják a termék minőségét.

Kleiner és Krueger [2013] a foglalkozások hatósági engedélyeztetésének, valamint hatósági igazolásának hatását vizsgálták az egyes szakmák bérére, illetve a szakmai szervezetek lobbijára. Az engedélyeztetés és igazolás aktuális helyzetének feltárása érdekében egy speciálisan megtervezett munkaerőpiaci-felmérést végeztek. Ez alapján megállapították, hogy a foglalkoztatottak 29 százaléka rendelkezett hatósági engedéllyel, 6 százalék kapott hatósági igazolást, és további 3 százalék azt állította, hogy szakmájában mindenki, aki dolgozik, előbb utóbb meg kell szerezze a hatósági engedélyt. Mindez végül is azt jelentette, hogy a foglalkoztatottak körülbelül 38 százaléka rendelkezett hatósági engedéllyel vagy igazolással.

Azt találták, hogy az engedélyezés mintegy 14 százalékos bérelőnyt biztosít az engedély tulajdonosának. A hatósági igazolás is bérelőnnyel jár, de ez jóval alatta

marad a 14 százaléknak. Ezen kívül még létezik egy, az előbbieknél is gyengébb hatósági együttműködési forma, amikor egy szakma képviselője regisztráltja magát, ennek bérre gyakorolt hatása azonban elenyésző. A hatósági engedélyek közül a több államra kiterjedő jogosultság adja a legnagyobb bérelőnyt, és egy adott városban megszerzett jogosultság a legkisebbet.

Korábbi kimutatásokat vizsgálva Kleiner és Krueger azt találták, hogy 1952-ben állami szinten még csak a munkaerő 5 százaléka rendelkezett hatósági engedéllyel, de ez az arány az 1980-as évekre 18 százalékra nőtt, a 2000-es census idején már meghaladta a 20 százalékot, a 2008-as Krueger és Kleiner által végzett felmérés idején pedig már 29 százalékra nőtt.

Ahogy az Egyesült Államokban csökkent a foglalkoztatottság az iparban, amelyre az erős szakszervezeti szervezettség volt jellemző, és növekedett a szolgáltatások területén, úgy nőtt a szakmai szervezetek és csökkent a szakszervezetek száma, illetve taglétszáma. A szakmai szervezetek tagdíjat kérnek a hozzájuk belépő szakemberektől, amit aztán az állami szabályozó hatóságokkal szembeni lobbizásra használnak. Többnyire ezek a szakmai szervezetek érték el, hogy az általuk képviselt szakmák gyakorlását hatósági engedélyekhez kötötték. A szakmai szervezetek tagjai így módon bérelőnyt tudtak kicsikarni. A csak hatósági igazolást igénylő szakmák esetében megengedett az igazolás nélküli munkavégzés, de az igazolás ezekben az esetekben is bérelőnyt eredményez.

Kruegerék azt a következtetést vonták le, hogy a szakmai szervezetek, amellett, hogy valóban növelik a minőségi követelményeket, csökkentik a szervezeten kívüli munkások bérét. Az általuk kiharcolt szakmai engedélyezettetés belépési korlátot képez az iparágba, csökkenti, vagy meg is akadályozza az iparágon belüli versenyt, és így biztosít bérelőnyt a hatósági engedéllyel rendelkezők számára.

Ez egyfajta monopolhatalmat ad a szakmai szervezeteknek. A monopol erővel realizált bérelőny hasonlít az irodalomban sokat tárgyalt szakszervezeti bérelőnyhöz, amit például Kleiner és Krueger szerint *Freeman és Medoff* [1984], valamint *Lewis* [1983] mutatott be a legérzékletesebben. Kruegerék felhívták a figyelmet arra, hogy a foglalkoztatási engedélyezettetés növekvő tendenciája miatt a statisztikai hivataloknak érdemes lenne odafigyelniük ezekre a folyamatokra, és ugyanúgy adatokat gyűjteni a szakmai szervezetekről, mint ahogy a szakszervezetekkel kapcsolatosan is adatokat gyűjtenek. A tények pontos ismerete ugyanis segíthet a szakmai szervezetekkel kapcsolatos megfelelő gazdaságpolitika kidolgozásához.

Krueger [2017] azt vizsgálta, hogy miért csökkent az Egyesült Államok munkaerőpiacán a részvételi arány. A fiatalabbak (1960 után születettek) és az idősebbek vonatkozásban külön is kereste az okokat. Elemzésében szokás szerint munkaerőpiaci-felmérésekre támaszkodott. A fiatalabbak esetében véleménye szerint a magasabb felsőoktatási részvétel valamelyest ellensúlyozza a munkaerőpiaci részvétel csökkenését. Azoknál a fiatalabb férfiaknál azonban, akik feszültség, illetve fájdalom elleni

kezelésben részesülnek gyakran az ún. „ópiumjárvány” tekinthető igazi oknak. Ezek a fiatal férfiak elvesztik az élet iránti érdeklődésüket, és a gyógyszerek hatása alatt képtelenek dolgozni.

Krueger becsléssel próbálta meghatározni, hogy az ópiumot tartalmazó gyógyszerek hogyan hatnak a foglalkoztatás csökkenésére, de felhívta a figyelmet arra, hogy a becslést csak iránymutatásnak lehet tekinteni. Nagyon különbözik ugyanis az egyes amerikai régiók gyógyszerfelírási stratégiája, ami aztán a következtetéseket is pontatlanná teszi. Összességében tekintve az egész országot, 1999 és 2015 között 3,5-szeresére nőtt az ópiumtartalmú gyógyszerek felírása. Mindez pedig körülbelül 0,6 százalékpontos csökkenést eredményezett a férfiak munkaerőpiaci részvételében, amely a kérdéses időszakban a munkaerőpiaci részvétel csökkenésének körülbelül 20 százalékát tette ki.

A fiatalabb nők esetében sokszor az otthoni kötelezettségek akadályozzák meg a munkaerőpiaci részvételüket. Akik azonban úgy válaszoltak a felmérés kérdéseire, hogy nincsenek ilyen otthoni kötelezettségeik, gyakran ugyanúgy rendkívül alacsony szintűnek ítélték meg jólétüket, mint az „ópiumjárvány” férfi áldozatai. Gyakorlatilag ezek a nők is a kábítószer tartalmú gyógyszerek hatása miatt voltak képtelenek munkát vállalni.

Az 1960 előtt születettek esetében a megnövekedett nyugdíjba vonulási arány csökkenti a munkaerőpiaci részvételt. Krueger szerint ez a trend a cikk írásának idejében is tovább folytatódott.² Így különböző okok miatt, de azonos végeredménnyel, a munkaerőpiaci részvétel az egész társadalom vonatkozásában csökkenő trendet mutat.

1.3. Kötelező egészségbiztosítás

Gruber és Krueger [1991] azt vizsgálta, hogy ha a vállalatokat kötelezik arra, hogy dolgozóik részére finanszírozzák az egészség- és baleset-biztosítást, akkor annak mi lesz a bérekre és a foglalkoztatásra gyakorolt hatása. Vagyis, kik viselik a biztosítás végső terheit? Mivel az egészségbiztosítással kapcsolatos szabályozás az Egyesült Államokban az egyes államok szintjén valósult meg, ez tág lehetőséget nyújtott Grubernek és Kruegernek, hogy adatokat gyűjtsenek, majd az adatokat ökonometriai módszerekkel elemezzék. A kérdés azért is volt releváns, mert a cikk írá-

² Krueger ezen kijelentésével jelen tanulmány szerzője nem ért egyet, mert az 1990-es évektől kezdve nemcsak Európában, hanem Amerikában is növekedett a tényleges nyugdíjba vonulás életkora. Sokkal inkább igaz azonban az, hogy az ún. baby boom generáció elérte a nyugdíjkorhatárt, ezért az átlagosnál többen vonultak nyugdíjba. Cikkünk szempontjából azonban ennek nincs jelentősége, és azért nem is említünk erre vonatkozó szakirodalmakat, mert az elterelné tanulmányunk alapvető irányvonalát.

sakor a 65 éven aluli amerikaiak körülbelül 15,2 százaléka nem rendelkezett semmilyen egészségügyi biztosítással.

Az Egyesült Államokban a baleset-, illetve egészségbiztosítás egész más módon valósul meg, mint a legtöbb európai ország társadalombiztosítással lefedett rendszerében. Európában ugyanis általában az általános adó jellegű bevételekből finanszírozzák az egészségügyi és baleseti ellátást, és ezt a rendszert közvetlenül az állam menedzseli. Az Egyesült Államokban az egyes államok kormányzata csak azt írja elő, hogy mit kell tenniük a munkáltatóknak, vagyis, hogy a bér hány százalékának megfelelő értékkel kell finanszírozniuk a dolgozók egészségbiztosítását. Gruber és Krueger öt nagy kockázatú foglalkozásra: a targoncakezelőkre, az ácsokra, a vízvezeték-szerelőkre, a benzinkútkezelőkre és a szakképzetlen kórházi alkalmazottakra vonatkozóan gyűjtöttek adatokat.

A tanulmány írásakor (1991-ben) az államonkénti biztosítási kötelezettségek a bér 3 százalékától 25 százalékáig terjedtek, és időben is változtak, elegendő adatot szolgáltatva Kruegerék ökonometriai elemzéséhez. A kérdés egyrészt az volt, hogy a munkáltatók mennyire hárítják át a dolgozókra az egészségbiztosítás költségeit. Emellett azt is vizsgálták, hogy a dolgozók mit részesítenek előnyben: a magasabb bért vagy a szerződésükhöz kapcsolódó egészségbiztosítást és az emiatt kapott alacsonyabb bért.

Gruber és Krueger azt tapasztalták, hogy a munkáltatók a kötelező juttatások jelentős részét áthárították munkavállalóikra, azaz kevesebb bért fizettek a részükre. A munkavállalók pedig több esetben a magasabb béreket részesítették volna előnyben, még ha nem is kaptak volna hozzá biztosítást. Emellett a munkáltatók nem tudták az összes költséget alkalmazottjaikra hárítani, néhány plusz költséget kénytelenek voltak maguk is elviselni. Ennek eredményeként Kruegerék azt tapasztalták, hogy a munkások kompenzációs költségének növelése csökkentette a foglalkoztatás növekedését. Körülbelüli becslésük szerint a munkások kötelező kompenzációjának 1 százalékos növelése 0,11 százalékkal csökkentette a foglalkoztatottak létszámát ahhoz képest, amit kompenzáció nélkül várhattak volna. Ez a kontra foglalkoztatási hatás a szerzők szerint még ennél is nagyobb lett volna, ha figyelembe veszik a növekvő minimálbér biztosítási költségeinek emelkedését is. Kruegerék ezzel a gondolatukkal tulajdonképpen arra is rávilágítottak, hogy az időben valamivel később írt *Card* és *Krueger* [1994] cikkének egyik hiányossága, hogy nem foglalkozik a minimálbér emelésének tovább gyűrűző hatásaival.

1.4. Az éttermek intézményi háttérének hatása a bérekre

Krueger [1991] írásának témája a franchiserendszerben működő és a saját tulajdonban levő gyorséttermek béreinek összehasonlítása és a bérkülönbségek elemzése. Az intézményi különbségek természetes lehetőséget adtak a megbízó-ügynök prob-

léma realitásának elemzésére. A fizetéseket vizsgálva ugyanis Krueger azt találta, hogy a saját tulajdonban levő gyorséttermek helyettes vezetőinek és műszakvezetőinek esetében 9 százalékos, a beosztottnál pedig 2 százalékos bérelőny tapasztalható a franchise-ban működő éttermekhez képest.

Mindez úgy valósult meg, hogy a különböző tulajdonban levő gyorséttermek étel- és italkínálata, valamint munkatársainak és vezetőinek jellemzői nagyban hasonlítanak egymáshoz. A bérek eltérését Krueger alapvetően a megbízó-ügynök elmélettel magyarázta. Mivel a franchise-ban működő üzletekben az üzletvezető a reziduális profitból részesül, ezért érdeke, hogy minél jobban ellenőrizze beosztottjai munkáját, ezzel ösztönözve őket a hatékonyságra. Ezzel szemben a saját tulajdonú üzletláncokban a vezetőknek kívülről megállapított bérük van, és gondolhatják úgy, hogy amennyiben hatékonysági bért, vagyis a termelékenységük értékénél magasabb bért fizetnek az alkalmazottnak, akkor azok jobban fognak dolgozni, és nekik, mint vezetőknek, kevesebbet kell velük bajlódni.

Van ugyan néhány tény, ami ellentmondhat ennek a magyarázatnak. Ezek közül most csak azt emeljük ki, hogy a gyorséttermek alkalmazottainak bérét a saját tulajdonú hálózatban általában nem az üzletben dolgozó menedzserek, hanem a területi menedzserek határozzák meg. Ilyenkor is működik azonban az a mechanizmus, hogy a franchise modellben nem olyan gálánsak a bérek meghatározásakor, mert saját javadalmazásuk – ugyan csak áttételeken keresztül – komplementer módon kapcsolódik alkalmazottaik javadalmazásához. A saját tulajdonú üzletek esetében nagyvonalúbbak a döntéshozók, de ebből személy szerint semmifajta káruk nem származik.

1.5. Az oktatás tanulmányozása

Boozer, Krueger és Wolkon [1992] cikkükben egy megtörtént esetre hivatkoznak. A Brown-család ugyanis 1964-ben pert nyert a Legfelsőbb Bíróságon az Oktatási Bizottsággal szemben, mert lányukat eltanácsolták a körzetükben levő iskolából, és javasolták, hogy a feketék számára kijelölt iskolába járassák. A tanulmányban Kruegerék egyrészt a kisebbségi fekete és hispán munkások bérkülönbségét vizsgálták a fehér munkásokhoz képest, másrészt a különbségek okait az oktatásban levő eltérésekre vezették vissza.

Az oktatásban 1915 és 1925 között valamelyest csökkent a szegregáció, a nagy gazdasági válság alatt erősödött, majd utána az 1950-es évekig ismét csökkent. A cikk írásakor érvényesülő trendek azonban, paradox módon a Brown-család pereskedéséből kifolyólag, már nem olyan jól dokumentáltak, mint a korábbiak, mert nem rögzítették, hogy az iskolába járó gyermekek melyik népcsoporthoz tartoznak. A szegregáció ennek ellenére létezik, és azt is eredményezi, hogy az állami iskolák

esetében a kisebbségeket nagyobb arányban fogadó intézmények egy tanárra jutó tanulói létszáma általában nagyobb, mint az elsősorban fehér diákokat fogadó iskolákban.

Boozer, Krueger és Wolkon becslései szerint a szegregáció cikkük írásának idején sem szűnt meg. Az 1989/90-es tanévben egy átlagos fekete diák olyan iskolába járt, ahol a gyermekek 65 százaléka volt nem fehér, egy átlagos hispán diák esetében ez az arány 68 százalék volt, míg egy átlagos fehér diák esetében mindössze 17 százalék. Az etnikai megkülönböztetés a hispán gyermekek vonatkozásában 1968 óta a cikk írásáig csak növekedett, a fekete gyermekek szempontjából az ország bizonyos területén nőtt, más területén csökkent.

A kisebbségi gyermekek nagyobb valószínűséggel jártak olyan iskolákba, ahol nincs számítógép.³ Azokat a foglalkozásokat, melyekhez számítógépes tudás szükséges, jobban fizetik, így az oktatási szegregáció fizetési különbségeket eredményez.

A tanulmány alapvetően a fekete és fehér munkások jövedelmi különbségeit elemezte, és arra a következtetésre jutott, hogy az 1970-es évek közepétől ez a különbség növekedett. A különbségek növekedése elsősorban az 1950–1959-ben született korosztály esetében volt jelentős, az 1930–1939-es születésűeket tekintve pedig a legkisebb.

A szerzők ökonometriai elemzése – mindenfajta szegregáció ellenére – azt mutatta, hogy az oktatás jövedelmekre gyakorolt hatása a fekete és a fehér diákok esetében majdnem teljesen azonos. A férfiak vonatkozásában ugyan tapasztalható egy hajszálnyi előny a fehérek javára, de ez nem tekinthető szignifikánsnak. A szerzők véleménye szerint a valóban szignifikáns bérkülönbségeket elsősorban strukturális eltérések okozhatják, miszerint döntően más szakmában, valamint más iparágakban dolgoznak a fekete és a fehér munkások. Ezeket a gondolataikat a szerzők *Bound* és *Freeman* [1992] hasonló témájú írásaival is alátámasztják.

Krueger számára az oktatás vissza-visszatérő téma volt egész élete során. A következőkben kiemeljük néhány további, véleményünk szerint kiemelkedő fontosságú, oktatáshoz kapcsolódó cikkének legfontosabb gondolatait.

Card és *Krueger* [1992] megmutatja, hogy a jobb minőségű iskolák esetében az iskolában töltött évekhez nagyobb életpálya jövedelem társul. Azokban az államokban, ahol képzettebb tanárok tanítanak, az egykori diákok átlagosan többet keresnek. Ez arra utal, hogy ezek a diákok hatékonyabb oktatást kaptak, mint azok a társaik, akiket kevésbé képzett tanárok tanítottak.

Krueger és *Lindahl* [1999] arról írtak, hogy nem csak mikro-, hanem makroszinten is jövedelemnövelő hatása van az oktatási beruházásoknak. A makroszintű összefüggést *Krueger* és *Lindahl* szerint a korábbi szerzők nem tudták ellentmon-

³ Ne felejtsük el, hogy a cikk megjelenési dátuma 1992, ennek az évnek a közelmúltját jellemzik az adatok.

dásmentesen kimutatni. Krueger és Lindahl a makroadatok hibáinak korrigálása után már nagyobb bizonyossággal érzékeltették az összefüggéseket. A szerzők megmutatják, hogy ellentétben a megszokott növekedési modellfeltevessel, a felhalmozott tudás induló szintje nem határozza meg teljes mértékben a gazdasági növekedést. Az időbeli pályán elért oktatási szint legalább olyan fontos az oktatás jövedelemnövelő hatását illetően.

Krueger [1999] úgy becsülte oktatási termelési függvényt, hogy a diák-tanár aránnyal magyarázta a diákok teszteredményeit. Megmutatta, hogy a kisebb diák-tanár arányszám különösen a fiatalabb gyermekek esetében vezetett jobb eredményekhez.

1.6. Terrorizmus

Krueger és Malečková [2002], [2003] mindkét cikkükben hangsúlyozták, hogy merőben téves az az elképzelés, mely szerint a szegény és tanulatlan emberek inkább válnak terroristává, mint gazdagabb és iskolázottabb társaik. *Hassan* [2002] interjúira hivatkoztak, melyben az Egyesült Nemzetek Szervezete segélymunkásaként dolgozó szerző 250 palesztin harcosral, illetve hozzájuk kapcsolódó személyekkel készített interjúit ismertette. Ezek a harcosok inkább képzettek voltak, és többségükben magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek, mint az átlagos lakosság.

Krueger és Malečková szerint téves az az elképzelés, amelyet a 2001. szeptember 11-i tragikus események után vezető politikusok és akadémiai körökben dolgozó hírességek is hangoztattak, miszerint több segítséget és oktatási lehetőséget kell biztosítani a terrorizmus megállítása érdekében. A szegénység, a tanulás és a terrorizmus közötti bárminemű kapcsolat rendkívül bonyolult, semmiképp nem közvetlen és valószínűleg nagyon gyenge. A terrorizmus sokkal inkább válasz a politikai körülményekre, a hosszú idő óta érzett feszültségekre és megaláztatásra, de a gazdasági helyzet alig befolyásolja a terrorizmust.

Krueger és Malečková statisztikailag hasonlították össze a birtokukban levő adatok alapján egy palesztin terrorista csoport és az átlagos palesztin lakosság szegénységi szintjét, valamint iskolai végzettségét. Az azonos korú palesztin lakosság jóval szegényebbnek és iskolázatlanabbnak bizonyult, mint a terroristák. Mint ahogy többek között *Piehl* [1998]-ra hivatkozva megjegyzik, arra megvannak a bizonyítékok, hogy a tulajdon ellen elkövetett bűntényeket a szegényebbek és az alacsonyabb iskolai végzettségűek nagyobb valószínűséggel követik el. Ez azonban a politikai jellegű, erőszakos tevékenységekre nem áll fenn, és különösen nem igaz a terrorcselekményekre.

1.7. Egyéb témák

Krueger eddig bemutatott tanulmányai korántsem fedik le az összes hagyományos gazdaságról (nem a hakeni gazdaságról) szóló írásainak körét. Röviden és a teljesség igénye nélkül megemlítünk még három tovább cikkét, hogy az olvasó valóban láthassa, Kruegert minden – ami megfigyelhető, mérhető és elemezhető a gazdaságban – érdekelte. Az új gazdasági jelenségekről frissében adatokat gyűjtött, és azonnal elemezte is azokat. Következtetéseit pedig a legjobb közgazdasági folyóiratokban hozta nyilvánosságra.

Grossman és *Krueger* [1991] a Mexikóval kötött szabadkereskedelmi szerződés kapcsán azt vizsgálták, hogy ha egy országban a kereskedelmi kapcsolatok hatására növekszik a termelés, akkor hogyan alakul a környezetszennyezés. Adatelemzésük révén arra a következtetésre jutottak, hogy az egy főre jutó GDP (gross domestic product – bruttó hazai termék) alacsony szintje mellett növekszik a környezeti ártalmak hatása, de magasabb GDP szinten a további termelésnövekedés már csökkenti a környezetszennyezést.

Krueger, *Cramer* és *Cho* [2014] éles különbséget tettek a rövid és a hosszú távú munkanélküliség között. Felhívták a figyelmet arra, hogy a rövid távú munkanélküliség sokkal inkább kapcsolódik a gazdasági ciklusokhoz, mint a hosszú távú. Ezzel magyarázták azt, hogy sok szerző szerint a Phillips-görbe nem a tankönyvi példának megfelelően alakult. Kruegerék szerint azonban – kizárólag a rövid távú összefüggésekre koncentrálna – ki lehet mutatni a Phillips-görbének megfelelő összefüggést.

Krueger [2012] cikke tulajdonképpen csak egy konferencia plenáris előadása, de olyan gondolatokat tartalmaz, amelyek miatt így is nagyon sok szerző idézte. Előadásában Krueger megállapította: ha egy országban csökken a nemzedékek közötti mobilitás, akkor egyre jobban növekedni fognak a jövedelemegyenlőtlenségek is. Az ún. nagy Gatsby-görbére hivatkozott, mely egy regényhős kalandos életét mutatja be az alkoholcsempészettől kezdve egészen addig, míg kormányzónak nevezik ki. A Gatsby-görbe a nemzedékek közötti mobilitás és a jövedelemegyenlőtlenségek közötti negatív kapcsolatot jelzi. Vagyis a vízszintes tengelyen a mobilitást, a függőleges tengelyen a jövedelemegyenlőtlenséget jelölve egy negatív meredekségű görbét kapunk. Krueger szerint – előadása idején – az Egyesült Államok ennek a negatív meredekségű Gatsby-görbének az origótól meglehetősen távoli pontján helyezkedett el: kicsi volt a társadalmi mobilitás és nagy a jövedelemegyenlőtlenség.

2. A Princeton Egyetem Felmérési Kutatóközpontja

Krueger cikkeinek sorát tovább folytathatnánk, de a hagyományos gazdaságra vonatkozóan már nehéz bővíteni a kört. Krueger hakni gazdasággal foglalkozó írásait pedig cikkünk második része tartalmazza. Az első részhez azonban még feltétlen hozzátartozik a Krueger által alapított, felmérésekkel foglalkozó központ bemutatása. A Princeton Egyetem Felmérési Kutatóközpontját 1992-ben alapította Alan Krueger⁴ *Andrew Mellon* alapítványának támogatásával. Krueger a központ alapításától haláláig vezette az intézményt, kezdetben egyedül, majd a halála előtti években már *Edward P. Freeland*-del közösen.

A központ alapvető célkitűzése 1992-től kezdve mind a mai napig az, hogy segítse az egyetemi oktatók és kutatók felméréseinek elkészítését, támogassa mind a mesterképzés, mind az alapképzés hallgatóit, amennyiben diplomamunkájukban vagy tudományos diákköri dolgozataikban felmérést kívánnak készíteni, illetve iránymutatást nyújtson az egyetemi adminisztrációnak az egyetem diákjai részére kiküldött kérdőívek megszerkesztésében, terjesztésében és elemzésében. A segítség minden esetben technikai segítséget és szakmai iránymutatást is jelent. A technikai segítség korábban a központ telefonállomásainak, kézbesítési rendszerének, hangfelvevő-eszközeinek használatából állt, ma már azonban a hálózati számítógépek, valamint a kérdőíves szoftverek használatát jelenti. A szakmai segítség kiterjed a kérdőívezés minden fázisára, a koncepciót jól lefedő kérdésrendszerrel kezdve a mintavételi eljárások kidolgozásán át az eredmények feldolgozásáig, sőt még olyan témákban is tanácsot adnak, hogy hogyan kell sürgető levelet írni a válaszok elmaradása esetén. A központ viszonylag kevés oktatáshoz és kutatáshoz nem kapcsolódó tevékenységet végez. Eddig nem vett részt az elnökválasztások előtti közvélemény-kutatásokban, de az egyes államokban, illetve kisebb közigazgatási egységekben végeztek választások előtti felméréseket. A *P. Sloan* Alapítvány támogatásával pedig az utóbbi években azt vizsgálják, hogy a munkaerőpiaci-felmérések mérési hibáit hogyan lehet csökkenteni. Ebben a témában is Krueger szakmai irányításával dolgoztak.

Mivel a Michigan Egyetem Felmérési Központját már 1946-ban létrehozták, és 1992-ben a princetoni központ tervezett munkatársi létszámának többszörösét alkalmazták, ezért a princetoni központban – figyelembe véve saját lehetőségeiket –

⁴ Princeton-források: <https://psrc.princeton.edu/about>

<http://www.princeton.edu/news-and-events/events/item/interviews-evidence-celebration-25-years-survey-research-center>

<https://psrc.princeton.edu/news/25th-anniversar>

<https://www.princeton.edu/news-and-events/news/item/more-16-million-survey-responses-princeton%E2%80%99s-survey-research-center-turn>

<http://www.dailyprincetonian.com/article/2017/11/princeton-survey-research-center>

a kezdetektől fogva a felmérési technikákra és nem a felmérések méretére koncentrálnak. Fontos számukra a közösségi médiában levő információk gyűjtése, a szöveges felmérések technikájának csiszolása, illetve a szenzor alapú adatgyűjtés. A felmérések számát illetően alapításuk 25 éves évfordulójára, 2017-re még így is több mint 1,6 millió válasszal dicsekedhettek. A felmérések témája pedig nagyon széles spektrumot ölelt fel, kezdve a zenei koncertjegyek árának közgazdaságtanától – melyet egyébként Krueger saját maga kezdeményezett – egészen addig, hogy hogyan változik az egyetemi hallgatók oktatással kapcsolatos véleménye tanulmányaik megkezdése és a magasabb évfolyamok elérése között.

A központ munkája Krueger halála után is folytatódik, méltó emléket állítva a híres munkaügyi közgazdász egész életében megnyilvánuló törekvésének: a társadalmi és gazdasági folyamatok elemzéséhez adatokat kell gyűjteni, és csak az adatok elemzése révén lehet feltárni az összefüggéseket. Tanulmányunk második részében azt mutatjuk meg, hogy Krueger milyen adatokat gyűjtött a harkai gazdaságra vonatkozóan, és hogyan elemezte ezeket az adatokat.

Irodalom

- BERMAN, R. B. [1996]: *The Crippling Flaws in the New Jersey Fast Food Study. Employment Policies Institute*. Washington, D.C. https://epionline.org/wp-content/studies/epi_njfastfood_04-1996.pdf
- BOOZER, M. A. – KRUEGER, A. B. – WOLKON, S. [1992]: *Race and School Quality Since Brown vs. Board of Education*. National Bureau of Economic Research. Working Paper. No. 4109. <https://www.nber.org/papers/w4109.pdf>
- BOUND, J. – FREEMAN, R. B. [1992]: What went wrong? The erosion of relative earnings and employment among young black men in the 1980s. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 107. No. 1. pp. 201–232. <http://dx.doi.org/10.2307/2118327>
- CARD, D. – KRUEGER, A. [1994]: Minimum wages and employment: a case study of the New Jersey and Pennsylvania fast food industries. *American Economic Review*. Vol. 84. No. 4. pp. 772–793.
- CARD, D. – KRUEGER, A. B. [1992]: Does school quality matter? Returns to education and the characteristics of public schools in the United States. *Journal of Political Economy*. Vol. 100. No. 1. pp. 1–40. <http://dx.doi.org/10.1086/261805>
- CARD, D. – KRUEGER, A. B. [2000]: Minimum wages and employment: a case study of the fast-food industry in New Jersey and Pennsylvania: reply. *American Economic Review*. Vol. 90. No. 5. pp. 1397–1420. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.90.5.1397>
- FEHR, E. – GÄCHTER, S. [2000]: Fairness and retaliation: the economics of reciprocity. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 14. No. 3. pp. 159–181.
- FREEMAN, R. B. – MEDOFF, J. L. [1984]: What do unions do. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 38. No. 2. pp. 244–263. <https://doi.org/10.1177/001979398503800207>

- GROSSMAN, G. M. – KRUEGER, A. B. [1991]: *Environmental Impacts of a North American Free Trade Agreement*. National Bureau of Economic Research. Working Paper. No. 3914. <https://www.nber.org/papers/w3914.pdf>
- GRUBER, J. – KRUEGER, A. B. [1991]: The incidence of mandated employer-provided insurance: lessons from workers' compensation insurance. *Tax Policy and the Economy*. Vol. 5. pp. 111–143. <http://dx.doi.org/10.1086/tpe.5.20061802>
- HASSAN, N. [2002]: An arsenal of believers. *Le Débat*. Vol. 3. pp. 134–143.
- INFOSTART/MTI [2019]: *Fontos bizalmasát veszítette el a volt amerikai elnök*. <https://infostart.hu/kulfold/2019/03/19/fontos-bizalmasat-veszitettenel-a-volt-amerikai-elnok>
- KATZ, L. F. – KRUEGER, A. B. [1992]: The effect of the minimum wage on the fast-food industry. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 46. No. 1. pp. 6–21. <http://dx.doi.org/10.2307/2524735>
- KLEINER, M. M. – KRUEGER, A. B. [2013]: Analyzing the extent and influence of occupational licensing on the labor market. *Journal of Labor Economics*. Vol. 31. No. 2. pp. S173–S202. <http://dx.doi.org/10.1086/669060>
- KRUEGER, A. B. [1991]: Ownership, agency, and wages: an examination of franchising in the fast food industry. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 106. No. 1. pp. 75–101. <http://dx.doi.org/10.2307/2937907>
- KRUEGER, A. B. [1999]: Experimental estimates of education production functions. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 114. No. 2. pp. 497–532. <http://dx.doi.org/10.1162/003355399556052>
- KRUEGER, A. B. [2012]: *The Rise and Consequences of Inequality*. Presentation made to the Center for American Progress. 12 January. <http://www.americanprogress.org/events/2012/01/12/17181/the-rise-and-consequences-of-inequality>
- KRUEGER, A. B. [2017]: Where have all the workers gone? An inquiry into the decline of the US labor force participation rate. *Brookings Papers on Economic Activity*. No. 2. pp. 1–87. <http://dx.doi.org/10.1353/eca.2017.0012>
- KRUEGER, A. B. [2019]: *Rockonomics: A backstage Tour of What the Music Industry Can Teach Us about Economics and Life*. Currency. New York.
- KRUEGER, A. B. – CRAMER, J. – CHO, D. [2014]: Are the long-term unemployed on the margins of the labor market? *Brookings Papers on Economic Activity*. No. 1. pp. 229–299. <http://dx.doi.org/10.1353/eca.2014.0004>
- KRUEGER, A. B. – LAITIN, D. D. [2004]: „Misunderestimating” Terrorism. *Foreign Affairs*. Vol. 83. No. 5. pp. 8–13.
- KRUEGER, A. B. – LINDAHL, M. [1999]: *Education for Growth in Sweden and the World*. National Bureau of Economic Research. Working Paper. No. 7190. <https://www.nber.org/papers/w7190.pdf>
- KRUEGER, A. B. – MALEČKOVÁ, J. [2002]: Does poverty cause terrorism? *New Republic*. Vol. 226. No. 24. pp. 27–33.
- KRUEGER, A. B. – MALEČKOVÁ, J. [2003]: Education, poverty and terrorism: Is there a causal connection? *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 17. No. 4. pp. 119–144. <http://dx.doi.org/10.1257/089533003772034925>

- KRUEGER, A. B. – MAS, A. [2004]: Strikes, scabs, and tread separations: labor strife and the production of defective Bridgestone/Firestone tires. *Journal of political Economy*. Vol. 112. No. 2. pp. 253–289. <http://dx.doi.org/10.1086/381479>
- LESTER, R. A. [1960]: Employment effects of minimum wages. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 13. No. 2. pp. 254–264. <http://dx.doi.org/10.2307/2519990>
- LEWIS, H. G. [1983]: Union relative wage effects: a survey of macro estimates. *Journal of Labor Economics*. Vol. 1. No. 1. pp. 1–27. <http://dx.doi.org/10.1086/298001>
- NEUMARK, D. – WASCHER, W. [2000]: Minimum wages and employment: a case study of the fast-food industry in New Jersey and Pennsylvania: Comment. *American Economic Review*. Vol. 90. No. 5. pp. 1362–1396. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.90.5.1362>
- PIEHL, A. M. [1998]: Economic conditions. In: *Tonry, M. (ed.): The Handbook of Crime & Punishment*. Oxford University Press. New York.
- RABIN, M. [1993]: Incorporating fairness into game theory and economics. *American Economic Review*. Vol. 83. No. 5. pp. 1281–1302.
- STIGLER, G. J. [1946]: The economics of minimum wage legislation. *American Economic Review*. Vol. 36. No. 3. pp. 358–365.